

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 391

Gospodarka lokalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Ryszard Brol
Andrzej Raszkowski
Andrzej Sztando

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Comp-rajt
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-509-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Wanda Maria Gaczek: Szanse i zagrożenia rozwoju wielkomiejskich obszarów funkcjonalnych na przykładzie Aglomeracji Poznańskiej	11
Danuta Stawasz: Trendy zagospodarowania przestrzeni polskich miast – przyczyny i konsekwencje dla ich rozwoju	23
Florian Kuźnik: Zarządzanie efektywnością miejskich usług publicznych	32
Artur Myna: Uwarunkowania przestrzennego zróżnicowania kosztów utrzymania wielorodzinnych zasobów mieszkaniowych	40
Adam Drobniak, Klaudia Plac: <i>Urban resilience</i> – studia przypadków oceny ekonomicznej prężności miejskiej	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problemy identyfikacji gmin o zdominowanej strukturze gospodarki	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: <i>Smart city</i> – próba definicji i pomiaru	71
Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Zarządzanie partycypacyjne we wspólnotach lokalnych	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Gminy wiejskie jako beneficjenci środków z UE w latach 2007–2013 na przykładzie województwa mazowieckiego	92
Andrzej Raszkowski: Zestawienie silnych i słabych stron Dzierżoniowa oraz kluczowych zadań do realizacji w świetle badań ankietowych	101
Cezary Brzeziński: System planowania przestrzennego jako bariera realizacji komponentu miejskiego polityki spójności w Polsce	110
Justyna Danielewicz: Współpraca na obszarach wiejskich na przykładzie funkcjonowania lokalnej grupy działania Fundacja Rozwoju Gmin „PRYM”	119
Sylwia Dolzblasz: Otwartość transgraniczna placówek usługowych w mieście podzielonym Gubin/Guben	128
Eliza Farelnik: Innowacyjność w procesie rewitalizacji obszarów miejskich	137
Anna Grochowska: Zagrożenia i konflikty w zakresie zagospodarowania przestrzennego na terenie Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Decyzja o warunkach zabudowy jako przyczyna braku ładu przestrzennego	156
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego	167
Sławomir Olko: Rola klastrów w przemysłach kreatywnych w rozwoju miast ...	175
Katarzyna Przybyła: Poziom życia w wybranych miastach województwa śląskiego	183
Justyna Adamczuk: Rola szkół wyższych w kreowaniu wizerunku miast. Studium przypadku Jeleniej Góry i Wałbrzycha	193

Marta Kusterka-Jefmańska: Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem lokalnym	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Prawne instrumenty kształtowania podatków lokalnych przez gminy (na przykładzie podatku od nieruchomości)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: Możliwości wsparcia rozwoju gminy w programie rozwoju obszarów wiejskich 2014–2020	220
Piotr Paczowski: Znaczenie i wpływ kapitału społecznego na rozwój lokalny	229
Maciej Turała: Ocena wpływu zmiany regulacji na zdolność gmin w Polsce do obsługi i zaciągania zobowiązań	239
Lech Jańczuk: Samorząd terytorialny jako benchmark ładu zintegrowanego w procesie rozwoju zrównoważonego	248
Jacek Witkowski: Rola walorów przyrodniczych w rozwoju lokalnym w świetle dokumentów strategicznych na przykładzie wybranych gmin Lubelszczyzny	257
Bożena Kuchmacz: Partnerstwo trójsektorowe jako źródło lokalnego kapitału społecznego	266
Agnieszka Krześ: Znaczenie zasobów endogenicznych w rozwoju Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego – wybrane aspekty	275
Katarzyna Wójtowicz: Przejawy naruszeń zasady adekwatności w procesie decentralizacji zadań publicznych w Polsce	284
Ewa M. Boryczka: Współpraca sektora publicznego, prywatnego i społecznego w procesie rewitalizacji obszarów centralnych polskich miast	292
Paweł Zawora: Instrumenty rozwoju lokalnego wykorzystywane w samorządach gminnych	302

Summaries

Wanda Maria Gaczek: Opportunities and threats for the development of urban functional areas – example of the Poznań agglomeration	11
Danuta Stawasz: Trends of Polish cities land planning – causes and consequences for their development	23
Florian Kuźnik: Managing the effectiveness of urban public services	32
Artur Myna: Conditions of spatial diversity of maintenance costs in multi-family dwelling stock	40
Adam Drobnik, Klaudia Plac: Urban resilience – case studies of economic urban resilience assessment	49
Andrzej Raczyk, Iwona Majkowska: Problems in the identification of communes with dominated economic structure	62
Ewelina Szczech-Pietkiewicz: Smart City – definition and measurement attempt	71

Katarzyna Peter-Bombik, Agnieszka Szczudlińska-Kanoś: Participatory management in local communities	83
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Rural communes as beneficiaries of EU funds in 2007-2013 on the example of Mazowieckie Voivodeship	92
Andrzej Raszkowski: Strengths and weaknesses of Dzierżoniów and the key tasks to be implemented in the light of survey research	101
Cezary Brzeziński: Spatial planning system as a barrier to the realization of urban component of cohesion policy in Poland	110
Justyna Danielewicz: Cooperation in rural areas. The case of local Action Group “Prym”	119
Sylvia Dołzblasz: Transborder openness of service providers in the divided city of Gubin/Guben	128
Eliza FarelNIK: Innovativeness in the process of urban revitalization	137
Anna Grochowska: Threats and conflicts in the field of spatial planning in the Wałbrzych Sudeten Landscape Park	147
Kamila Juchniewicz-Piotrowska: Planning permission as the reason for the lack of spatial organization	156
Alina Kulczyk-Dynowska: The spatial and financial aspects of functioning of Białowieża National Park	167
Sławomir Olko: Role of clusters in creative industries in the development of cities	175
Katarzyna Przybyła: Living standards in chosen Silesian cities	183
Justyna Adamczuk: The role of universities in city image creating. Case study of Jelenia Góra and Wałbrzych	193
Marta Kusterka-Jefmańska: Quality of life vs. processes of local development management	202
Arkadiusz Talik, Remigiusz Mazur: Legal instruments of local taxes shaping by municipalities (on the example of real estate tax)	211
Ewelina Julita Tomaszewska: The possibility of supporting the development of a community in the 2014-2020 Rural Development Programme	220
Piotr Paczowski: The significance and impact of social capital on the local development	229
Maciej Turała: Assessment of regulation change impact on Polish communes' capacity to service liabilities	239
Lech Jańczuk: Local government as the benchmark of integrated governance in the process of sustainable development	248
Jacek Witkowski: The role of natural values in the local development in the light of the strategic documents on the example of selected Lublin communes	257
Bożena Kuchmacz: Three sector partnership as a source of local social capital	266

Agnieszka Krześ: The significance of endogenous resources for the development of Wrocław Metropolitan Area – chosen aspects	275
Katarzyna Wójtowicz: Manifestations of adequacy violations in the process of fiscal decentralization in Poland	284
Ewa M. Boryczka: Cooperation between public, private and social sectors in the process of revitalization of the city centers in Poland	292
Paweł Zawora: Means used by local governments to enhance local development	302

Jacek Witkowski

Politechnika Lubelska

e-mail: j.witkowski@pollub.pl

**ROLA WALORÓW PRZYRODNICZYCH
W ROZWOJU LOKALNYM
W ŚWIETLE DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH
NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH GMIN
LUBELSZCZYZNY**

**THE ROLE OF NATURAL VALUES
IN THE LOCAL DEVELOPMENT
IN THE LIGHT OF THE STRATEGIC DOCUMENTS
ON THE EXAMPLE OF SELECTED LUBLIN COMMUNES**

DOI:10.15611/PN.2015.391.27

Streszczenie: W artykule podjęto problematykę wykorzystania walorów przyrodniczych do celów związanych z rozwojem lokalnym. Do celów badawczych wybrano siedem jednostek administracyjnych z obszaru województwa lubelskiego, w granicach których zlokalizowane są dwa parki narodowe oraz ich otuliny, a mianowicie Roztoczański Park Narodowy i Poleski Park Narodowy, przedmiotem analizy zaś były strategie rozwoju lokalnego. Zwrócono uwagę w szczególności na obecność walorów przyrodniczych w priorytetowych celach rozwojowych gmin oraz na sferę realnych działań miejscowych samorządów w postaci podjętych bądź planowanych zadań. Stwierdzono, że władze lokalne postrzegają występowanie bogatych zasobów przyrodniczych jako mocną stronę zarządzanych przez siebie obszarów, co powinno być wykorzystane do rozwoju turystyki. Z drugiej strony deklarowane zwłaszcza w misjach gmin dążenie do realizacji zasad rozwoju zrównoważonego nie znajduje potwierdzenia w proponowanych kierunkach rozbudowy infrastruktury turystycznej, które zdają się wskazywać raczej na chęć rozwijania najbardziej uciążliwej dla środowiska turystyki masowej. W celach strategicznych i operacyjnych generalnie brak zapisów związanych ze wzmocnieniem i ochroną potencjału przyrodniczego. W strategiach nie wskazuje się ponadto instrumentów wsparcia przedsiębiorczości w zakresie usług turystycznych, jak również nie wymienia się wśród kluczowych inwestycji tych projektów, które w sposób znaczący mogłyby wpłynąć na istniejącą bazę turystyczną.

Słowa kluczowe: walory przyrodnicze, rozwój lokalny, strategia, gmina.

Summary: In the article the problem of use of natural values for local development objectives was discussed. Some conclusions from the analysis of key strategic documents realized

by selected local governments were presented. For research objectives 7 administrative units were chosen, where two national parks and their buffer zones are located, i.e. Roztoczanski National Park and Poleski National Park. In particular, the issue of treatment of values as strength in SWOT analysis was considered, including their presence in priority development objectives. The sphere of planning and undertaking of real action of local authorities towards strengthening the natural potential and developing the tourist infrastructure was also taken into considerations.

Keywords: natural values, local development, strategy, commune.

1. Wstęp

Korzystanie z dóbr natury w procesie podnoszenia poziomu rozwoju lokalnego jest bardzo często jedną z niewielu możliwości dla słabo rozwiniętych obszarów wiejskich w Polsce, które jednak posiadają niewątpliwy atut w postaci słabo przekształconego środowiska przyrodniczego. W sytuacji, gdy cenne przyrodniczo ekosystemy występują na danym terenie wyjątkowo licznie, trudno sobie wręcz wyobrazić, aby podmioty zarządzające takim obszarem nie chciały tego faktu obrócić na korzyść miejscowej społeczności, tym bardziej że w ostatnich latach pojawiły się dodatkowe możliwości w zakresie pozyskiwania środków z Unii Europejskiej w związku z realizacją inwestycji przyjaznych środowisku.

W artykule zostaną przedstawione wnioski dotyczące potencjalnego wykorzystywania walorów przyrodniczych dla celów rozwojowych, wpływające z analizy kluczowych dokumentów strategicznych kilku wybranych gmin wiejskich położonych w granicach administracyjnych województwa lubelskiego.

2. Przegląd literatury

Autorzy publikacji naukowych są coraz częściej skłonni do podejmowania tematu wykorzystywania zasobów środowiska na potrzeby społeczno-ekonomiczne, choć trzeba przyznać, że do tej pory generalnie przeważał sposób ujęcia problemu, przy którym badano raczej wpływ obecności walorów (zwłaszcza tych prawnie chronionych) na gospodarkę lokalną. Wydaje się, że na gruncie polskim owo zainteresowanie wzrosło wraz ze stopniowym wdrażaniem programu Natura 2000, który niesie ze sobą poważne wyzwania zarówno dla podmiotów prywatnych, które mogą być dotknięte przez rygory przewidziane w dyrektywach unijnych, jak i władz samorządowych, które nierzadko muszą dopiero uczyć się funkcjonowania w warunkach ostrzejszych przepisów dotyczących ochrony środowiska i przyrody. Tematowi wpływu funkcjonowania obszarów chronionych na rozwój gmin ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Natura 2000 poświęcili między innymi dwie publikacje W. Gotkiewicz i B. Mickiewicz. W jednej z nich przedstawili wy-

niki badań dotyczących uwzględniania obszarów naturalnych w strategiach rozwoju lokalnego [Gotkiewicz, Mickiewicz 2009], w drugiej odnieśli się do kwestii wpływu tych obszarów na rozwój gmin [Mickiewicz, Gotkiewicz 2010]. Autorzy ci stwierdzili między innymi, że choć obecność obszarów prawnie chronionych nie była postrzegana jako zjawisko negatywne przez większość badanych władz samorządowych, to jednak obszary te najczęściej nie były uwzględnione w planach rozwojowych gmin. Problem rozwoju obszarów wiejskich w warunkach funkcjonowania sieci ekologicznej został opisany również przez A. Bołtromiuka na łamach czasopisma „Problemy Ekorozwoju” [Bołtromiuk 2012]. Badacz zwrócił uwagę między innymi na takie problemy związane z obecnością obszarów Natura 2000, jak: wydłużenie czasu realizacji inwestycji i dodatkowe koszty, niepewność uzyskania pozwolenia na budowę, brak wytycznych co do rodzaju i skali działalności oraz utrudnienia w rozwijaniu działalności rolniczej. M. Kłodziński porusza z kolei, obok innych, sprawę negatywnego stosunku czynników lokalnych do zasady ostrożności obowiązującej przy wydawaniu decyzji inwestycyjnych, nadmieniając, że nakazy i zakazy związane z ochroną przyrody poszły zdaniem samorządowców zbyt daleko, podczas gdy dyrektywy unijne zawierają jedynie bardzo ogólne zapisy [Kłodziński 2012]. Nieco inne są natomiast konkluzje E. Tarchalskiej, która zauważa stopniowy wzrost akceptacji dla obszarów Natura 2000 ze strony lokalnych urzędników w połączeniu z poprawą znajomości procedur [Tarchalska 2008]. Również sam autor niniejszego artykułu badał już wcześniej procesy mające znaczenie z punktu widzenia wątków poruszanych w tej pracy, koncentrując się między innymi na zagadnieniach związanych z zarządzaniem rozwojem lokalnym w warunkach ograniczeń narzucanych przez wymogi ochrony przyrody czy też stosunkiem lokalnych urzędników do sprawy wpływu obszarów chronionych na rozwój gmin [Witkowski 2013a; Witkowski 2013b]. W swoich pracach zwracał uwagę między innymi na niski stopień angażowania się urzędów w działania ochronne, konieczność monitorowania decyzji dotyczących inwestycji, a także niedostateczne przygotowanie merytoryczne kadry urzędniczej do podejmowania codziennych decyzji administracyjnych mających wpływ na funkcjonowanie obszarów i obiektów chronionych.

3. Przedmiot badań

W niniejszej pracy analizie poddane zostały teksty strategii rozwoju przyjętych do realizacji przez samorządy siedmiu gmin z terenu województwa lubelskiego. Z uwagi na obecność cennych przyrodniczo ekosystemów, stanowiących przynajmniej teoretycznie największe walory tego typu w regionie, do badania wybrano jednostki administracyjne, w granicach których zlokalizowane są obiekty Poleskiego Parku Narodowego i Roztoczańskiego Parku Narodowego lub ich tzw. otuliny, czyli obszary bezpośrednio z nimi graniczące. Wykaz gmin oraz dokumentów będących materiałem źródłowym zamieszczono w tab. 1.

Tabela 1. Lista gmin oraz dokumentów poddanych analizie

Gmina	Park Narodowy	Dokument
Hańsk	Poleski	Strategia rozwoju gminy Hańsk 2008-2015
Sosnowica	Poleski	Strategia rozwoju gminy Sosnowica na lata 2008-2020
Wierzbica	Poleski – otulina	Strategia rozwoju lokalnego gminy Wierzbica na lata 2009-2015
Ludwin	Poleski	Strategia rozwoju lokalnego 2008-2020. Gmina Ludwin
Zamość	Roztoczański – otulina	Strategia rozwoju gminy Zamość na lata 2007-2015
Zwierzyniec	Roztoczański	Strategia rozwoju lokalnego gminy Zwierzyniec na lata 2007-2015
Józefów	Roztoczański – otulina	Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta i gminy Józefów na lata 2007-2015

Źródło: opracowanie własne.

Taki wybór został podyktowany przeświadczeniem, że to właśnie na tych terenach istnieją najmocniejsze przesłanki tego, aby rozwój opierać na obfitym wyposażeniu w bogactwa świata przyrody. Celem pracy było przede wszystkim zbadanie, w jaki sposób walory przyrodnicze są uwzględniane w celach strategicznych oraz czy zapisane tam deklaracje znajdują odzwierciedlenie w planowanych działaniach.

4. Wyniki

Do właściwego wykorzystywania walorów przyrodniczych na potrzeby rozwoju gospodarczego niezbędne jest dobre rozpoznanie co do posiadanego potencjału w tym zakresie. Należy nadmienić, że z badań, jakie autor niedawno prowadził, wynika, że w wielu gminach lubelskich nie zostało ono jak dotąd w pełni przeprowadzone, zwłaszcza na drodze rzetelnej inwentaryzacji przyrodniczej. W przypadku jednostek, których dotyczy analiza, należy stwierdzić, że stanowią one raczej pozytywne przykłady w tej materii. Opis warunków naturalnych stanowi istotną część wszystkich badanych dokumentów, co może oznaczać, że ich autorzy przykładają do nich dużą wagę. Warto jednakże nadmienić, że nie we wszystkich strategiach akcentuje się to, że znaczna część lokalnej fauny i flory jest objęta ochroną, co oczywiście nie pozostaje bez wpływu na kwestię ich eksploatacji. Przy okazji trzeba zauważyć, że spośród siedmiu samorządów tylko jeden (gmina Hańsk) wykazał się w ostatnich kilku latach aktywnością na polu tworzenia nowych form ochrony przyrody, a tym samym zwiększania *de facto* liczby walorów mogących odegrać w przyszłości jakąś rolę w aktywizacji gminy. Z kolei w strategii innej gminy (Ludwin) sporo miejsca poświęcono projektowanym nowym formom ochrony, co może sugerować, że tamtejsze władze szczególnie interesuje ten proces i zamierzają być może oprzeć na tym przynajmniej niektóre swoje działania.

Przedmiotem zainteresowania autora była także analiza SWOT stanowiąca newralgiczną część każdego z opracowań. Zostało stwierdzone, że każda gmina postrzega posiadanie walorów przyrodniczych (nie zawsze tak nazwanych) jako

swoją mocną stroną, co znajduje odzwierciedlenie zwykle w kilku powiązanych ze sobą punktach. W strategii opracowanej dla gminy Zwierzyniec zostały one (podobnie jak słabe strony) nawet przedstawione oddzielnie w ramach obszaru nazwanego „Ekologia, ochrona środowiska, turystyka”. Niekiedy sformułowania użyte w strategiach nie są dobrze dobrane, a nawet brzmią nieco groźnie z ekologicznego punktu widzenia i trudno wtedy mówić o realnych atutach (np. „popularność turystyczna terenu” czy też „duży napływ turystów na teren gminy”). Charakterystyczne, że o ile autorzy strategii dość chętnie wymieniają obecność różnych elementów środowiska przyrodniczego jako zaletę, o tyle z dużo mniejszym zapałem odnajdują słabości w ten czy inny sposób związane z lokalną przyrodą i jej dotychczasową eksploatacją. Właściwie słabe strony dotyczą niemal zawsze bardziej infrastruktury służącej wykorzystaniu zasobów naturalnych dla celów turystycznych. Tylko w odniesieniu do dwóch gmin (Sosnowica i Hańsk) problem ten nie został wyartykułowany w sposób bardzo jednoznaczny i mówi się tam raczej o braku inwestycji w rozwój turystyki, przy czym w pierwszym przypadku jako przyczynę podaje się przede wszystkim ograniczenia wynikające z dużej powierzchni obszarów leśnych i chronionych. Z kolei podmioty zarządzające gminą Ludwin widzą bariery dla swojej działalności (w tym inwestycyjnej) wynikające z faktu, iż tamtejsze jeziora, stanowiące jedną z największych atrakcji turystycznych, są własnością Skarbu Państwa. W strategiach gmin Ludwin, Wierzbica, Józefów oraz Zamość zwraca się uwagę na niski poziom rozwoju turystyki bądź brak usługodawców.

Misja gminy stanowi cel generalny realizowanej strategii i przynajmniej teoretycznie powinna być traktowana jako podstawowy punkt odniesienia dla wszystkich założeń rozwojowych oraz związanych z nimi planowanych działań. W przypadku badanych gmin wydaje się, że przyznanie istotnego wkładu w rozwój lokalny zasobom przyrodniczym jest naturalną konsekwencją deklaracji zapisanych na kartach dokumentów strategicznych. Taki wniosek jest uprawniony zwłaszcza w odniesieniu do czterech samorządów, które w sposób bezpośredni odwołują się w misji do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego. Z drugiej strony na przykład w misji gminy Józefów, która nie należy do tej grupy, występuje nawiązanie do walorów środowiska, gdyż mówi się tam o budowie aktywnego społeczeństwa obywatelskiego świadomie korzystającego z bogatych zasobów środowiska naturalnego. Jeszcze dalej idą autorzy opracowania przyjętego do realizacji przez Urząd Gminy Ludwin, gdzie wprost za cel główny uznano pobudzenie rozwoju społeczno-gospodarczego między innymi poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Wśród celów strategicznych podporządkowanych misji, a będących priorytetami rozwojowymi, najczęściej powtarza się motyw ochrony i poprawy stanu środowiska oraz rozwój przedsiębiorczości w turystyce. Na tle innych wyróżniają się nieco dwie gminy, a mianowicie Zwierzyniec i Sosnowica. Samorządowcy z Roztocza pragną bowiem dodatkowo zadbać o edukację ekologiczną mieszkańców i podnoszenie ich świadomości w zakresie ochrony środowiska, na Polesiu zaś chcą priorytetowo potraktować ochronę walorów krajobrazowych.

Na poziomie planowanych działań lub zadań, które określa się mianem celów operacyjnych, każda z gmin chciałaby aktywizacji w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego. Jeśli chodzi o tę część, która może dotyczyć eksploatacji zasobów przyrody, na plan pierwszy wysuwają się zdecydowanie projekty, których realizacja może co najwyżej poprawić ogólne jej uwarunkowania. Z tej listy, zgodnie z trendem obserwowanym w skali całego kraju, samorzady chcą przede wszystkim realizować przedsięwzięcia poprawiające infrastrukturę w zakresie gospodarki wodno-ściekowej oraz doskonalące system gospodarki odpadami, na co zamierzają przeznaczać największe środki. Stosunkowo dużo miejsca poświęca się również takim celom, jak wspieranie przedsiębiorczości w sektorze usług turystycznych czy też promocja na zewnątrz z uwzględnieniem propagowania walorów środowiskowych. Z bardziej konkretnych posunięć na poziomie celów operacyjnych, jakie zostały przedstawione, a dotyczących rozwoju samej infrastruktury turystycznej, można wymienić właściwie tylko utworzenie gminnego centrum informacji turystycznej w Józefowie oraz zagospodarowanie na cele turystyczne dwóch wyraźnie wskazanych obiektów w Hańsku. Na drugim biegunie znajdują się zadania wzmacniające i chroniące sam potencjał przyrodniczy, przy którego wykorzystaniu można rozwijać funkcję turystyczną. Ich wykaz według gmin zamieszczono w tab. 2.

Tabela 2. Planowane zadania wzmacniające lub chroniące potencjał w zakresie zasobów przyrodniczych

Gmina	Zadania
Hańsk	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacja ekologiczna mieszkańców • Rozbudowa terenów zielonych • Ekspozycja istniejących form ochrony przyrody
Sosnowica	<ul style="list-style-type: none"> • Kształtowanie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców (w tym dzieci i młodzieży) • Bezpośrednie działania ochronne • Wspieranie zrównoważonej gospodarki leśnej
Wierzbica	<ul style="list-style-type: none"> • Dbłość o zachowanie dziedzictwa przyrodniczego
Ludwin	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów przyrodniczych
Zamość	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększanie zalesienia
Zwierzyniec	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja zajęć edukacyjnych w szkołach • Rewitalizacja zbiorników wodnych i rzek
Józefów	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacja ekologiczna dla szkół i promocja zachowań proekologicznych • Wspieranie zachowania różnorodności biologicznej • Podnoszenie świadomości ekologicznej

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie zestawienia można stwierdzić, że samorzady chcą się angażować w pierwszym rzędzie w szeroko rozumianą działalność edukacyjną propagującą zachowania proekologiczne. Działalność taką należałoby oczywiście uznać za

istotną z punktu widzenia właściwego wykorzystywania dóbr środowiska, niemniej wymaga ona stosunkowo niewielkiego wkładu, zarówno od strony organizacyjnej, jak i finansowej, a poza tym badania pokazują generalnie niską skuteczność takich przedsięwzięć (zwłaszcza w szkołach), jeśli wziąć pod uwagę ich realny wpływ na stan środowiska przyrodniczego. Zwraca uwagę to, że w strategiach czterech gmin (Sosnowica, Wierzbica, Ludwin, Józefów) zapisano jako ważne działania chroniące przyrodę lub bioróżnorodność, ale nie zostało doprecyzowane, w jaki sposób miałyby to być wykonywane (brak informacji na temat instrumentów służących realizacji podjętych celów jest zresztą widoczny we wszystkich analizowanych opracowaniach).

W dobie szerokich możliwości pozyskiwania dodatkowych środków na funkcjonowanie z zewnątrz (szczególnie z funduszy Unii Europejskiej) duże znaczenie ma aktywność władz samorządowych w opracowywaniu, a następnie wdrażaniu rozmaitych projektów inwestycyjnych. Są one ujęte w wieloletnich planach inwestycyjnych, gdzie zapisuje się prognozowane koszty realizacji z uwzględnieniem skali wkładu własnego oraz dofinansowania. Największe planowane inwestycje tego typu przedstawiono w tab. 3.

Tabela 3. Największe kluczowe inwestycje odnoszące się bezpośrednio do infrastruktury turystycznej

Gmina	Nazwa przedsięwzięcia	Planowany koszt realizacji (w tys. zł)
Zamość	Podniesienie atrakcyjności ścieżki rowerowej	600
Hańsk	Budowa ścieżek turystycznych	80
Zamość	Budowa gminnego centrum edukacji ekologicznej	50

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku badanych gmin plany takie zostały ujęte jedynie w trzech strategiach rozwoju. Liczba projektów, które można uznać za wprost związane z eksploatacją walorów przyrodniczych, jest tam bardzo niewielka, co jednocześnie skłania do pewnej refleksji nad możliwością osiągnięcia celów strategicznych, o których była mowa wcześniej.

5. Podsumowanie

Na podstawie uzyskanych wyników można sformułować następujące wnioski końcowe:

1. Walory przyrodnicze są traktowane przez wszystkie badane gminy jako potencjał, na bazie którego ma być rozwijana turystyka, ale w odmianie masowej. Nie wykorzystuje się tym samym możliwości kreowania bardziej wyrafinowanego produktu turystycznego (np. ekoturystyka);

2. Władze gmin chcą przede wszystkim rozwoju infrastruktury turystycznej (głównie baza noclegowa), nie planują za to angażować się w sposób bardziej bezpośredni w ochronę i wzmacnianie samego potencjału przyrodniczego, co może

grozić jego degradacją i pozostaje w opozycji do deklarowanej chęci dążenia do realizacji zasad rozwoju zrównoważonego (tym bardziej że wyraźnemu nastawieniu na wzrost liczby osób przyjezdnych nie towarzyszy zamiar współpracy ze służbami ochrony przyrody);

3. W strategiach nie podaje się w sposób klarowny instrumentów realizacji procesu wspierania przedsiębiorczości w zakresie usług turystycznych;

4. Pomimo wyraźnych deklaracji zawartych w celach strategicznych i dotyczących rozwoju turystyki jako jednego z głównych priorytetów, tam, gdzie było to możliwe, nie stwierdzono, aby wśród kluczowych dla rozwoju gmin inwestycji znajdowały się takie, które można by określić jako jednoznacznie rozwijające infrastrukturę turystyczną.

Powyższe wnioski są zgodne z konkluzjami tych autorów, którzy dostrzegają zmianę na lepsze, jeśli chodzi o stosunek samorządowców do kwestii obecności cennych przyrodniczo obszarów i możliwości ich wykorzystania na potrzeby rozwoju lokalnego (np. E. Tarchalska). Z drugiej strony potwierdza się wskazywany wielokrotnie w literaturze przedmiotu problem z przekładaniem celów i założeń na realne działania (z przywoływanych wcześniej prac dotyczy to zwłaszcza publikacji B. Mickiewicza i W. Gotkiewicza). Brak inwestycji wspomagających rozwój turystyki może z kolei świadczyć o tym, że zarządzający gminami nie do końca radzą sobie dobrze z obostrzeniami obowiązującymi na terenach chronionych (o tych trudnościach piszą m.in. M. Kłodziński i A. Bołtromiuk).

Literatura

- Bołtromiuk A., 2012, *Natura 2000 – możliwości i dylematy rozwoju obszarów wiejskich objętych europejską siecią ekologiczną*, „Problemy Ekorozwoju”, vol. 7, nr 1, s. 117–128.
- Gotkiewicz W., Mickiewicz B., 2009, *Analiza strategii rozwoju wybranych gmin objętych siecią Natura 2000 położonych na terenie Zielonych Płuc Polski*, „Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych” nr 41, s. 523–532.
- Kłodziński M., 2012, *Sieć ekologiczna Natura 2000 a rozwój gospodarczy obszarów wiejskich*, *Woda – Środowisko – Obszary Wiejskie*, t. 12, z. 1(37), Wydawnictwo ITP, Falenty, s. 59–69.
- Mickiewicz B., Gotkiewicz W., 2010, *Znaczenie i rola obszarów Natura 2000 w życiu gospodarczym gminy*, „Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych”, nr 45, s. 145–152.
- Strategia rozwoju gminy Hańsk 2008–2015*, <http://www.hansk.pl/images/stories/pliki/strategia.pdf> (25.09.2014).
- Strategia rozwoju gminy Sosnowica na lata 2008–2020*, http://www.sosnowica.pl/download/Strategia_Rozwoju_gminy.pdf (25.09.2014).
- Strategia rozwoju gminy Zamość na lata 2007–2015*, <http://www.gminazamosc.pl/wp-content/uploads/2011/03/strategia-rozwoju-gm-zamosc.pdf> (25.09.2014).
- Strategia rozwoju lokalnego 2008–2020. Gmina Ludwin*, http://www.ludwin.powiatleczynski.pl/gmina_ludwin,show,19,strategia (25.09.2014).
- Strategia rozwoju lokalnego gminy Wierzbica na lata 2009–2015*, <http://www.ugwierzbica.pl/dokumenty/strategia-rozwoju-lokalnego-2009-2015.pdf> (25.09.2014).

- Strategia rozwoju lokalnego gminy Zwierzyniec na lata 2007–2015*, <http://www.zwierzyniec.bip.lublin.pl/dokp/1144.pdf> (25.09.2014).
- Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta i gminy Józefów na lata 2007–2015*, http://bip.ejozefow.pl/userfiles/image/strategia-rozwoju/strategia_rozwoju.pdf (25.09.2014).
- Tarchalska E., 2008, *Planowanie przestrzenne w gminach na obszarach Natura 2000 na przykładzie specjalnego obszaru ochrony siedlisk „Ostoja Nadbużańska”*, „Człowiek i Środowisko”, nr 32(1–2), s. 43–61.
- Witkowski J., 2013a, *Zarządzanie rozwojem lokalnym na obszarach Natura 2000 i w ich sąsiedztwie – obecny stan wiedzy oraz priorytety badawcze na przyszłość*, „Ekonomia i Środowisko”, nr 1(44), s. 116–125.
- Witkowski J., 2013b, *Wpływ obecności obszarów Natura 2000 na możliwości rozwoju lokalnego w opinii władz samorządowych zarządzających gminami na przykładzie województwa lubelskiego*, Europa Regionum, t. XVII, Wyd. Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 129–141.